

PAAS PISTELLEN

Pistekirjoitusviittomiston keruutyö

Veera Lindvall ja Terhi Ristolainen

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Lindvall, Veera & Ristolainen, Terhi. Paas pistellen – pistekirjoitusviittomiston keuruutyö. Kevät 2017, 41 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, tulkki (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli koota pistekirjoitukseen liittyviä viittomia ja tehdä niistä julkinen viitottu video. Tästä on hyötyä ensisijaisesti viittomakielen tulkeille, jotka tarvitsevat pistekirjoitukseen liittyviä viittomia työssään. Video löytyy Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilta, joten se on kaikkien asiasta kiinnostuneiden saatavilla. Videossa on pistekirjoitukseen liittyvien viittomien lisäksi pistekirjoitusvälineiden kuvat.

Aluksi työssä kartoitettiin suomenkielisiä termejä, jotka liittyvät pistekirjoitukseen. Termejä löytyi paljon, joten osa karsittiin pois. Haasteena oli enemmistön käytössä olevien viittomavastineiden löytäminen. Viittomia kerättiin haastatteluiden avulla. Haastateltavina oli viittomakielisiä pistekirjoituksen käyttäjiä ja alan ammattilaisia eri puolilta Suomea. Lopuksi valittiin 16 keskeisintä termiä ja niiden viittomavastineet.

Opinnäytetyössä on esitetty jokaiselle suomenkieliselle termille yksi viittomavastine. Näille termeille löytynee myös muita sopivia viittomavastineita. Haasteena oli olla kriittinen viittomien valinnassa, sillä osa haastateltavista arvaili viittomia, koska he vasta opettelivat pistekirjoitusta.

Luokittelun näkökulmana oli vertailla viittomia ja pohtia ovatko ne polysynteettisiä vai kiinteitä viittomia. Viittomat jaettiin kolmeen luokkaan: polysynteettisiin viittomiin, kiinteisiin viittomiin sekä kiinteän ja polysynteettisen viittoman yhdistelmiin. Luokittelun lopputuloksena polysynteettisiä viittomia on seitsemän, kiinteitä viittomia kaksi ja polysynteettisen ja kiinteän viittoman yhdistelmiä on seitsemän.

Asiasanat: pistekirjoitus, viittomisto, suomalainen viittomakieli, terminologinen työ

ABSTRACT

Lindvall, Veera & Ristolainen, Terhi. Braille it! – A sign character set of braille. 41p., 4 appendices. Language: Finnish. Spring 2017. Diaconia University of Applied Sciences.

The aim of this thesis is to collect signs about braille and make a public video of that. Benefits of this thesis are to sign language interpreters who need these signs in their jobs. The video can be found on The Finnish Deaf-Blind Association's web page and it is available for everyone. In the video there are signs about braille and also pictures of braille items.

At first braille terms were discovered in Finnish. Many terms were found but some had to be pruned off. A challenge was to find most popular signs. Signs were collected by interviews. There were interviewed native sign language users and braille professionals from different cities of Finland. Finally there were chosen 16 key terms and signs for them.

In this thesis there is one sign suggestion for each Finnish term. There are also other alternatives signs for these Finnish terms. It was important to be critical while picking out signs because some of the interviewees were guessing signs because they were just started learn braille.

In categorization the point of view was to compare these signs and decide whether they are polysynthetic or firm signs. Signs were divided into three categories: polysynthetic signs, firm signs and combination of polysynthetic and firm signs. There were found seven polysynthetic signs, two firm signs and seven combination signs.

Key words: braille, sign character set, Finnish sign language, terminological work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2. TERMINOLOGINEN TYÖ	7
2.1 Yleiskieli ja ammattikieli	7
2.2 Sanastotyön tarkoitus ja päämäärä	8
2.3 Sanastotyön vaiheet ja toteuttaminen	8
2.4 Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet	9
2.5 Viestintäkanavat	10
2.6 Viittomien merkitseminen	11
3. TERMI JA TERMIN MUODOSTUS.....	13
3.1 Termin määritelmä	13
3.2 Suomenkielisen termin muodostus.....	13
3.3 Suomalaisen viittomakielen viittoman rakenne ja muodostus.....	15
3.4 Polysynteettiset ja kiinteät viittomat.....	16
4. PISTEKIRJOITUS	17
4.1 Pistekirjoituksen historiaa ja sen periaate.....	17
4.2 Tekniikkojen kehittyminen	18
4.3 Pistekirjoituksen opetteleminen	19
4.4 Brailleen pistekirjoitusjärjestelmä nykypäivänä.....	20
5. OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS	21
5.1 Suomenkielisten termien valinta.....	21
5.2 Viittomien havainnointitavan valinta ja suunnittelu	22
5.3 Viittomien keruu ja haastatteluiden toteutus	23
5.4 Viittomien kuvaaminen	25
5.5 Viittomien luokittelu	26
6. TULOKSET	27

6.1 Polysynteettiset viittomat	27
6.2 Kiinteät viittomat	29
6.3 Polysynteettinen sekä kiinteä viittoma	29
7. LOPUKSI	32
LÄHTEET	33
LIITTEET	35
LIITE 1: Viittomat videolla.....	35
LIITE 2: Käsimuotokartta	36
LIITE 3: Pistekirjoitustermit.....	37
LIITE 4: Kuvat.....	40

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee pistekirjoitukseen liittyviä viittomia. Keräsimme viittomia monilta tahoilta eri puolelta Suomea. Teimme viittomista videon, joka julkaistiin Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilla. Tässä opinnäytetyöraportissamme avaamme työmme eri vaiheita ja syvennymme tarkemmin pistekirjoitukseen sekä terminologiseen työhön.

Opinnäytetyömme aihetta miettiessämme huomasimme, että meillä molemmilla oli kiinnostusta tehdä sanastotyö. Tutkimme, mille sanastotyölle olisi tarvetta ja otimme yhteyttä Suomen Kuurosokeat ry:n kommunikaatiopäällikköön Riitta Lahtiseen. Hän koki tarpeelliseksi kerätä pistekirjoitukseen liittyviä viittomia, koska niitä ei ollut aiemmin kerätty. Tulkit ovat useasti ottaneet Lahtiseen yhteyttä kysyäksään näitä viittomia. Valitsimme tämän aiheeksemme, ja tavoitteenamme oli tehdä viittomista video. Tekemämme videon avulla viittomat ovat nyt helposti kaikkien saatavilla Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilla.

Kun olimme kartoittaneet suomenkieliset termit pistekirjoituksesta, mietimme moneleko termille mahtaa löytyä vastine viittomakielellä. Saimme kuulla monelta taholta, ettei viittomia juurikaan löydy. Onnistuimme kuitenkin keräämään 16 termille viittomavastineen. Keräsimme viittomia eri puolilta Suomea haastattelemalla viittomakielisiä pistekirjoituksen käyttäjiä ja alan parissa työskenteleviä ammattilaisia. Osa haastateltavistamme vasta opetteli pistekirjoitusta, joten viittomien oikeellisuutta piti pohtia kriittisesti.

Koska opinnäytetyömme on sanastotyö, käsittelemme aluksi terminologisen työn piirteitä sekä termiä ja termin muodostusta. Olemme avanneet myös yleisesti pistekirjoitusta ja valitsemiamme termejä. Lopuksi kerromme työmme toiminnallisen osuuden toteutuksesta sekä tuloksista.

2. TERMINOLOGINEN TYÖ

Ihanteellisessa tilanteessa sanastotyön jokaiselle käsitteelle löytyy vain yksi vastaava termi, mutta erityistapauksissa voi olla tarve suositella muitakin vaihtoehtoja (Suonuuti 2006, 32). Käsittelemme tässä luvussa sanastotyötä, sen tarkoitusta ja vaiheita sekä pureudumme tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin välisiin suhteisiin. Lisäksi selitämme, mitä viestintäkanavat tarkoittavat ja kuinka viittomia merkitään kirjoitettuun muotoon.

2.1 Yleiskieli ja ammattikieli

Valtaosa viestinnästä tapahtuu yleensä yleiskielellä, mutta erikoisalojen alueilla voidaan tarvita myös ammattikieliä (Sanastokeskus TSK i.a.). Suomi on kaksikielinen maa puhuttujen kielten (suomi ja ruotsi) osalta, mutta kolmantena pääkielenä voidaan pitää myös suomalaista viittomakieltä. Terminologinen opinnäyte-työmme sisältää viittomakielen ja pistekirjoituksen ammattikieliä.

Yleiskieli on kieli, jota kaikki kieliyhteisön jäsenet ymmärtävät. Yleiskieltä ymmärretään laajasti, ja se riittää useimpiin jokapäiväisen viestinnän tarpeisiin. Yleiskielen ja ammattikielen tärkein ero on sanastossa. Ammattikielen termit liittyvät tarkasti rajattuihin ja määriteltyihin käsitteisiin. Sujuva viestintä edellyttää, että ammattikielen termit merkitsevät kaikille samaa. (Tekniikan sanastokeskus r.y., 11.) Ilman ammattikieliä olisi erikoisaloilla työskentelevien ihmisten vaikea ymmärtää toisiaan alaan liittyvissä viestintätilanteissa. (Sanastokeskus TSK i.a.). Esimerkiksi pistekirjoituksen opetteluvaiheessa on tärkeää, että pistekirjoitusvälineillä on omat nimityksensä ja molemmat, sekä asiakas että tulkki, ymmärtävät ne. Näin vuorovaikutustilanne etenee, ja asiakas saa oikean tiedon tulkin välityksellä.

2.2 Sanastotyön tarkoitus ja päämäärä

Erikoisalojen sanastotyö sisältää tarkasti rajattuja alan käsitteitä ja niiden nimityksinä käytettäviä termejä. Sanastotyön tärkeimpänä päämääränä voidaan pitää alaa koskevan viestinnän tehostamista. Sanastotyö voi olla niin sanottu deskriptiivinen sanastotyö tai normatiivinen sanastotyö. Deskriptiivisellä sanastotyöllä tarkoitetaan käytettävän termistön ja käsitteistön kuvaamista. Normatiivisella sanastotyöllä tarkoitetaan termistön käytön selkeyttämistä ja yhdenmukaistamista. (Sanastokeskus TSK i.a.) Meidän terminologisen opinnäytetyömme päämääränä oli koota pistekirjoitussanaston viittomia. Teimme kerätyistä viittomista videon, joka tuli julkiseen käyttöön Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuille.

Käytimme työssämme normatiivista sekä deskriptiivistä sanastotyötä. Tavoitteenamme oli normatiivinen lopputuote, jolla halusimme keskittyä pistekirjoitustermistön käytön selkeyttämiseen ja sen yhdenmukaistamiseen. Työskentelimme myös deskriptiivisesti, koska keräsimme aineistoa eri paikkakunnilta ja erilaisilta henkilöiltä, kuvailimme, selitimme ja analysoimme tuloksiamme sekä vältimme saamiemme tuloksien muuttamista toisenlaisiksi.

2.3 Sanastotyön vaiheet ja toteuttaminen

Sanastotyön tekemisessä tarvitaan alan ja terminologisen työn asiantuntemusta (Haarala 1981, 13). Opinnäytetyömme alussa emme tienneet vielä paljoa sanastotyöstä, mutta pystyimme keräämään tietoa aiheesta opinnäytetyön edetessä. Meillä oli opinnäytetyössämme apuna alalla työskenteleviä ammattilaisia sekä viittomakielisiä ja puheella kommunikoivia kuurosokeita. Lisäksi apuna käytimme myös lähdekirjallisuutta pistekirjoituksesta, sanastotyöstä ja viittomakielestä.

Sanastotyö voidaan jakaa seuraaviin osa-alueisiin: suunnittelu, termien keruu, aiheen rajaaminen, aikataulutuksen, termien valitseminen ja niiden määrittely sekä uusien ilmausten luominen ja vakiinnuttaminen. Sanastotyötä voi siis kuvailla projektitoiminnaksi: sillä on selvät tavoitteet, tietty aikataulu ja rajalliset resurssit. (Haarala

1981, 13; Sanastokeskus TSK i.a.) Jotta nämä tehtävät saataisiin hoidettua asianmukaisella ja tehokkaalla tavalla, työ vaatii ennen kaikkea asiantuntemusta sanastotyöstä (Haarala 1981, 13).

Käsiteltäväksi otettava alue on rajattava tarkasti, sillä liian laaja aihe johtaa helposti puutteelliseen ja epäyhtenäiseen lopputulokseen sekä sanastotyön toteuttaminen vie paljon aikaa. Rajaus kannattaa tehdä siltä pohjalta, mikä on sanastotyön tavoite sekä mikä tarve kohderyhmällä on. (Suonuuti 2006, 34.) Valitsimme sanasto-opinnäytetyöhömmme 16 termiä, jotka ovat tärkeimmät termit pistekirjoituksesta. Kohderyhmänämme ovat ennen kaikkea viittomakielen tulkit. Tulkit voivat opetella tai tarkistaa pistekirjoitukseen liittyvät viittomat katsomalla tekemämme viittomavideon Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilta. Kohderyhmämme on valtaväestöön verrattaessa pieni, mutta työmme on kuitenkin tarpeellinen.

2.4 Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet

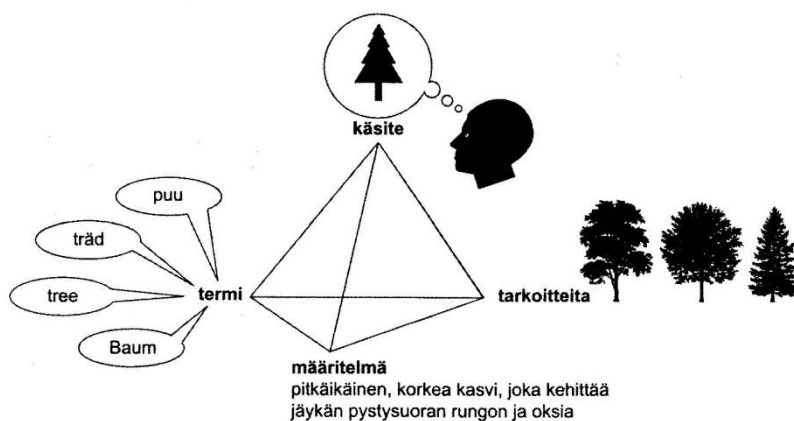
Terminologia on monitieteinen ala, jonka tarkoituksena on tiedon järjestäminen ja välittäminen. Sen keskeinen elementti on käsite. Kaiken sanastotyön tulee perustua käsitteiden analysointiin ja niiden välisten suhteiden selvittämiseen. (Suonuuti 2006, 11.) Kerromme tässä luvussa, miten tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet muodostuvat ja havainnollistamme asiaa vielä kuvalla 1. (Kuva 1. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet).

Jos ajattelemme esimerkiksi tarkoitetta puu, valitsemme asioita, jotka omasta mielestämme kuvaavat sitä parhaiten. Mieleen voi tulla esimerkiksi puun muoto, väri tai että se on kasvi. Nämä pienet osaset, käsitepiirteet, muodostuvat pääsääntöisesti mielikuvaksi, tarkoitetta vastaavaksi käsitteeksi. Mielessämme oleva kuva on siis ensin abstrakti käsite, ja jos näkisimme nyt puun edessämme, muuttuisi se konkreettiseksi käsitteeksi. (Suonuuti 2006, 11.)

Käsitteet ovat ensin abstrakteja mielikuvia ja ne ovat jokaisen omassa päässä erilaisia. Tarvitsemme määritelmiä ja termejä, jotta voisimme puhua, kirjoittaa tai

viittoa niistä. Määritelmät ovat käsitteen sanallisia kuvauksia, ja termit ovat käsitteisiin viittaavia nimityksiä. (Suonuuti 1996, 11.)

Kuvassa 1. (Kuva 1. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet.) on esitetty tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet pyramidimallilla. Ensin pyramidin huipulla on ajattelumme tuote, käsite. Huipun alla, oikealla puolella on tarkoitteita eli erilaisia puita. Pyramidin huipun alla, vasemmalla puolella on puolestaan termi. Huipusta katsottaessa sen alapuolella on käsitteen määritelmä, eli tässä tapauksessa puun määritelmä.

KUVA 1. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet. (Suonuuti 2006, 12.)

2.5 Viestintäkanavat

Viittomakieli eroaa paljon puhutuista kielistä. Viittomakielen visuaalisella luonteella on sekä tulkkausta helpottavia, että sitä hankaloittavia vaikutuksia. (Rissanen 2006, 26.) Viittomakieli on visuaalinen kieli, joten simultaanitulkkaus on mahdollista, sillä tulkkauksessa käytetään kahta eri viestintäkanavaa. Viittomakielessä simultaanitulkkaus on tulkkausta, joka tapahtuu samanaikaisesti puheen kanssa tuottamatta erikseen hälyä. Kun kielellinen viesti siirtyy sen tuottajan ja vastaanottajan välillä, tätä väylää kutsutaan viestintäkanavaksi. (Rissanen 2006, 26.) Tulkkauksen kannalta tilanne on hyvä, kun pystyy samaan aikaan kuuntelemaan lähdettä ja tulkkamaan tuottamatta itse tilanteessa hälyä. Tilanne etenee

eikä vie niin paljon aikaa kuin toinen tulkkaustapa, konsekutiivinen tulkkaus. Konsekutiivinen tulkkaus ei tapahdu samanaikaisesti lähdepuhujan kanssa, vaan tulkattava asia välitetään eteenpäin vasta, kun puhuja on ensin esittänyt asiansa.

Ihmisen viestinnässä on pääasiallisesti kolme viestintäkanavaa: auditiivinen, visuaalinen ja taktiilinen. Näitä kolmea eri kanavaa kutsutaan myös eri modaliteeteiksi, kuten Crystal kertoo teoksessaan *The Cambridge Encyclopedia of Language* (Rissanen 2006, 26). Tulkkaustilanteessa tulkki voi esimerkiksi ensin vastaanottaa puhetta käyttäen auditiivista viestintäkanavaa. Vastaanottamisen jälkeen hän välittää viestin asiakkaalle viittoen, eli käyttäen visuaalista viestintäkanavaa. Sama voi tapahtua myös toisinpäin: ensin tulkki vastaanottaa visuaalisella viestintäkanavalla asiakkaan viittomista ja välittää se puhutulle kielelle käyttäen auditiivista viestintäkanavaa puhumalla. Taktiilinen viestintäkanava tulee käyttöön, kun asiakas on esimerkiksi kuurosokea ja käyttää kommunikoimiseen taktiilia viittomakieltä. Tällöin viittomat viitotaan tulkin kädestä asiakkaan käteen. Asiakas siis tuntee tulkin tekemät viittomat pitämällä omia käsiään tulkin käsien päällä.

2.6 Viittomien merkitseminen

Viittomakielen pienin vapaa muoto on viittoma. Puhutuissa kielissä viittoman vastike on sana tai lauseke, joskus myös kokonainen lause (Rissanen 1985, 23). Viittomakielen sanakirjoissa sekä oppikirjoissa käytetään paljon valokuvia ja piirroksia viittoman muodon kuvaamisessa. (Savolainen 2000, 190). Kirjaan ei saa liitettyä liikkuvaa kuvaa, joten kaikki kuvat on otettu pysäytetystä hetkestä. Jotta viittomia ymmärtäisi paremmin näistä pysäytetyistä kuvista, on niihin lisätty esimerkiksi nuolia osoittamaan viittoman liikettä ja suuntaa. Liikkeen voi esittää myös ilman nuolia, käyttäen esimerkiksi valokuvan otossa pitkää, koko viittoman kestävää valotusaikaa. (Savolainen 2000, 190).

Puhuttuja kieliä on mahdollista kirjoittaa suoraan vaikkapa paperille, mutta viittomakieli poikkeaa tästä. Viittomakieli on visuaalinen kieli, eikä sille ole kehitetty

vakiintunutta kirjallista muotoa. Viittomille on kuitenkin olemassa erilaisia merkitsemistapoja, esimerkiksi glossaaminen. Glossauksessa viittomat kirjoitetaan suomenkielisten käännösvastineiden perusmuotoisilla, suuraakkosin kirjoitetuilla sanoilla. Sanat kirjoitetaan suuraakkosilla, jotta ne erottuvat helpommin puhutun kielen sanoista. (Savolainen 2000, 192) Sanoja voidaan tarkentaa merkeillä, esimerkiksi käsimuotojen kirjainsymboleilla ja paikkaa osoittavilla numeroilla (Rissanen 1985, 18, 68–69). Viittojan kätsisyys merkitään usein myös näkyviin, sillä oikeakätisellä viittojalla dominoiva käsi on oikea ja vasenkätisellä vasen. Symmetriset kahden käden viittomat on merkitty mk eli molemmat kädet. Myös huulio pyritään merkitsemään mahdollisimman yksinkertaisella tavalla, esimerkiksi ap tarkoittaa avoimen suun sulkemista. (Rissanen 2006, 33.)

3. TERMI JA TERMIN MUODOSTUS

Kerromme tässä luvussa tarkemmin, mikä on termi ja kuinka termi muodostetaan puhutuissa kielissä. Käymme läpi myös suomalaisen viittoman rakenteen ja sen muodostamisen. Puhutuissa kielissä sana termi vastaa suomalaisessa viittomakielessä käsitettä viittoma. Viestintäkanava on viittomakielessä eri, joten myös viittoman muodostus poikkeaa puhuttujen kielten termin muodostamisesta. Puhujan tunnetilat pystytään viestittämään myös viittomakielellä. Viittova henkilö pyrkii käyttämään hyväkseen kaikki mahdolliset visuaaliset keinot kielellisen viestin välittämisessä (Rissanen 1985, 5). Kerromme myös lopuksi luokittelusta polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin.

3.1 Termin määritelmä

Termi määritellään sanakirjoissa usein oppi- tai ammattisanaksi tai jonkin erikoisalan vakiintuneeksi ilmaukseksi (Haarala 1981, 15). Selkeimpänä ominaisuutena termillä on, että se on osa jotain erikoisalan kieltä. Termi on siis jonkin erikoisalan kielenkäyttöön kuuluva ilmaus, joka on tarkasti määritellyn käsitteen nimitys, alalla yleisesti tunnettu ja hyväksytty sekä sen käyttö on vakiintunut. (Haarala 1981, 15–16.) Termi voi olla yksittäinen sana, yhdyssana tai sanaliitto. Myös lyhenne voi olla termi (Suonuuti 2006, 32).

3.2 Suomenkielisen termin muodostus

Kaikkien eurooppalaisten kielten termienmuodostustavat ovat yhteneväisiä, mutta kielten väliset painotuserot ovat huomattavat. Terminmuodostustapoja ovat termittäminen, yhdistäminen, johtaminen, lainaaminen, lyhentäminen, konversio ja tekosanat. (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 83.)

Kun joku sana termitetään, se tarkoittaa yleiskielen sanan muuttamista ammattikielen termiksi, jolloin ammattikielellä sanan merkityksen tilalle tulee käsitteen

määritelmä. Termittäminen tulee kuitenkin tehdä niin, että sanan perusmerkitys säilyy samana. Etuina on termin helpompi hyväksyminen, kun se on ensin yleiskielen sana. Termitetty termi omaksutaan käyttöön nopeammin, ja se antaa maalilikekin oikeansuuntaisen mielikuvan. Se myös auttaa asiasisällön ymmärtämisessä. Haittana on, että tällä pystytään vaikuttamaan vain ammattikieleen. Termitettäväksi eivät sen vuoksi sovi yleiskielen kaikkein tavallisimmat sanat, eivätkä ammattikielen sanat, joilla on yleiskielellinen merkitys. (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 84–85.)

Yhdyssanat muodostuvat perusosasta, joka määrittelee käsitelajin, ja määriteosasta. Esimerkiksi kirjakauppa, jossa kirja-sana on määriteosa ja kauppa-sana on perusosa. Ammattikielessä voi olla moniosaisia yhdyssanoja, mutta kolmi- ja neliosaisia pidempiä yhdyssanoja on syytä välttää. Yhdyssanojen muodostaminen on hyvin tavallinen ja helppo termin muodostustapa monissa kielissä. (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 87–77.)

Johtoksia voidaan muodostaa muokkaamalla kantasanaa erikoispäätteillä, eli johtimilla. Johtimia ovat esimerkiksi *-in*, jolla on muodostettu verbeistä teon väliin nimiä kuten avain, kaasutin, kannatin, eristin, näytin ja ilmaisain. Johtimilla *-ja/-jä* saadaan verbeistä tekijännimiä esimerkiksi *kantaja*, *myyjä* ja *ostaja*. Päätteellä *-minen*, voidaan johtaa kantasanaa tekoa ilmaisevia sanoja kuten *istuminen*, *juokseminen* ja *tekeminen*. (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 93–94.)

Lainasanat voivat olla vierasperäisiä, sitaattilainoja, erikoislainoja tai yleislainoja. Lainasanat voivat olla myös käänöslainoja tai lainattuja toisesta ammattikielestä. Tavallisesti lainasana tulee kieleen uuden käsitteen mukana, aikanaan termi voi saada myös omankielisen vastineen. Sitaattilaina tulee vieraasta kielestä, ja se kirjoitetaan ja äännetään alkukielen mukaisesti, esimerkiksi *input*, *output*, *engineering* ja *know-how*. Erikoislainan kirjoitus- ja äänneasu on jo osaksi sulautunut suomen kieleen. Useimmiten lisätään suomalainen loppuvokaali, esimerkiksi *psykologia*, *resistanssi*, *modeemi* ja *laseri*. Yleissanat ovat täysin mukautuneita kieleen ja niiden oikeinkirjoituksessa noudatetaan omakielisten sanojen oikeinkirjoitussääntöjä, kuten sanoissa *tohtori*, *seteli* ja *pihvi*. Käänöslainat

sanassa on käännetty sanan osat kohdekielille, lähdekielen rakenteen mukaisesti. Toisesta ammattikielestä lainattuja lainasanoja kannattaa tietoisesti karsia. Tämä menettely on viestinnän kannalta haitallista, esimerkiksi tarkastus - katsastus (auton tarkastus) - katselmus (rakennuksen tarkastus) tai koetus (metallitekniikassa) - koestus (sähkötekniikassa). (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 94–97.)

Lyhennetermit on usein johdettu englanninkielisistä termeistä, ja ne muodostetaan sanaliiton tai yhdyssanan alkukirjaimista, tavuista tai sanan osista. Lyhennetermit eivät yleensä koskaan ole läpikuultavia, eli sellaisia, joita maallikkokin ymmärtäisi, ja niitä tulee käyttää varoen. Konversio tarkoittaa sanan sanaluokan muuttamista, jota esiintyy suomen kielessä adjektiivin muuttumisena substantiiviksi. Esimerkkeinä konversiosta ovat sanat verovelvollinen ja tulosvastuullinen. Mihinkään malliin perustumattomat sanat, ns. tekosanat, ovat kielissä hyvin harvinaisia. Tämän takia suomen kielessäkään ei yleensä muodosteta uusia, mihinkään malliin perustumattomia sanoja. (Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988, 97–98.)

3.3 Suomalaisen viittomakielen viittoman rakenne ja muodostus

Viittomat rakentuvat käsimuodosta, paikasta, liikkeestä sekä kämmenen tai sormien suunnasta eli orientaatiosta sekä huuliosta, ilmeistä ja pienistä kehon liikkeistä. Se, missä asennossa sormet ovat viittoman aikana, määrittelee mitä käsimuotoa käytetään. Käsimuoto voi olla koko viittoman ajan sama, tai viittoma voi alkaa ja päättyä eri käsimuotoihin (katso Liite 2: Käsimuotokartta). Viittoman paikka voi vaihdella. Se voidaan tehdä viittojan edessä, tai se voi koskettaa kehoa ja olla ikään kuin viittojassa kiinni. Viittoman liikkeellä tarkoitetaan käsien liikettä viittoman aikana, mutta myös vartalon liike voi vaikuttaa siihen. Orientaatiolla tarkoitetaan kämmenen tai sormien suuntaa viittomassa. (Savolainen 2000, 173, 183-184.) Esimerkiksi LÄHETÄ-viittoman kohde muuttuu, jos kämmenen suunta vaihtuu ja täten kertoo, onko lähetyksen vastaanottaja viittoja itse vai joku muu. Huuliolla on tärkeä osa viittoman muodostuksessa. Sama viittoma voi tarkoittaa montaa eri asiaa, ja merkityksen määrittää huulio. Käsien liikkeiden ja huulion

lisäksi myös ilmeet ja kehon liikkeet ovat osa viittoman muodostusta. Puhutuissa kielissä on äänensävyt. Viittomakielessä ilmeillä ja kehon liikkeillä on vastaava tehtävä. Erilaisia pään- ja vartalon liikkeitä sekä ilmeitä käytetään esimerkiksi viittomakielen kysymyslauseen tai kieltolauseen rakentamisessa. (Savolainen 2000, 183.)

3.4 Polysynteettiset ja kiinteät viittomat

Suomalaisen viittomakielen leksikko eli viittomisto voidaan jakaa polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin. Polysynteettiset viittomat ovat enimmäkseen muotoja, joilla ei ole sanakirjamaista perusmuotoa tai merkitystä. Sen sijaan kiinteillä viittomilla on perusmuoto ja ne voidaan helposti määrittellä sanakirjassa. Suomalaisen viittomakielen perussanakirjassa olevat viittomat ovat siis kaikki kiinteitä viittomia. (Jantunen 2003, 76.)

Sanakirjatekninen jako kiinteisiin ja polysynteettisiin, eli ei-kiinteisiin viittomiin, on hankala. Monien kiinteiden viittomien juuret ovat ei-kiinteiden viittomien puolella ja myös toisinpäin, ei-kiinteät viittomat voidaan muodostaa kiinteistä viittomista. Selkeärajaista jakoa ei siis voida kunnolla tehdä. On haastavaa päättää, milloin viittoma on tarpeeksi vakiintunut ja leksikaalistunut päästäkseen sanakirjaan. Sanakirja vaatii termin selkeärajaista kategoriointia. (Hoyer 2010, 127–128.)

4. PISTEKIRJOITUS

Tässä luvussa kerromme valitsemiemme pistekirjoitustermien määritelmiä ja taustaa. Selitämme laajemmin pistekirjoituksen termejä, jotta lukija saisi kokonaisvaltaisen kuvan termin merkityksestä. Aloitamme kertomalla lyhyesti pistekirjoituksen historiasta, kuinka se on saanut alkunsa ja sen periaatteesta. Kerromme myös pistekirjoituksen kirjoittamisen tekniikkojen kehittymisestä, pistekirjoituksen opettelemisesta ja lopuksi käsittelemme Brailleen pistekirjoitusjärjestelmän käyttöä nykypäivänä.

4.1 Pistekirjoituksen historiaa ja sen periaate

1700-luvulla ranskalainen Valentin Haüy kehitti ensimmäisen laajempaan käyttöön tulleen kohokirjoituksen, jossa painettiin paksulle paperille tavallisia latinalaisia kohokirjaimia. Haüy'n sokeainkoulussa käytettiin kohokirjoituksen lisäksi Barbierin yökirjoitusta, jossa tavalliset aakkoset oli korvattu pistejonoilla. Samoihin aikoihin kehitettiin Englannissa myös niin sanottu Moonin kirjoitus, jossa käytetään yhdeksää erilaista geometristä kuviota, joiden asentoja vaihtelemalla saadaan aikaan latinalaiset kirjaimet. (Hietaketo-Vieno, Kaartovaara, Mäntylä, Pyötsiä & Salo 2000, 4–5.)

Nykyisin käytössä oleva pistekirjoitus on ranskalaisen Louis Brailleen vuonna 1825 kehittämä kohokirjoitusjärjestelmä. Pistekirjoituksesta käytetään joskus myös nimeä Brailleen kirjoitus. Braille itse oli menettänyt näkönsä 3-vuotiaana. Sokeainkoulussa ollessaan hän tutustui Barbierin kirjoitukseen ja kehitti sen pohjalta nykyisen pistekirjoitusjärjestelmän. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 5; Pistekirjoitus.fi i.a.a.)

Brailleen kirjoitus perustuu kuudesta pisteestä muodostuvaan suunnikkaaseen, jonka avulla voidaan muodostaa 64 erilaista merkkiä. Näillä kuudella pisteellä sekä yhdistämällä useampi pistekirjoitusmerkki peräkkäin voidaan kirjoittaa niin

matemaattisten aineiden, nuottikirjoituksen kuin eri kieltenkin kirjainmerkit. Pistekirjoitusmerkkien merkityksiä lisää vielä se, että samalla merkillä voi eri asiayhteyksissä olla eri tarkoitus.

Pariisin kongressi suositteli vuonna 1878, että kouluttajat ottaisivat opetuksessaan käyttöön Brailleen kirjoituksen. Suomessa 1880-luvulla pistekirjoitus alkoikin nopeasti yleistyä. UNESCO totesi julkilausumassaan vuonna 1954, että Brailleen pistekirjoitusta on yhtenäisenä järjestelmänä opetettava näkövammaisille kaikkialla maailmassa. Nykyään Brailleen kehittämä pistekirjoitus onkin levinnyt ympäri maailmaa. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 5–6; Pistekirjoitus.fi i.a.a.)

4.2 Tekniikkojen kehittyminen

Vuonna 1890 perustettiin Kirjoja Sokeille -yhdistys, jonka jäsenet valmistivat käsityönä pistekirjoja, joiden tuottaminen alkuun oli hidasta. He käyttivät apuna pistintä ja aluksi siannahkaista, mutta myöhemmin alumiinista pistekirjoitustaulua. Pisteet lyödään paksuhkoon paperiin edellä mainittuja välineitä apuna käyttäen. Tällä menetelmällä pistemerkit kirjoitetaan peilikuvina oikealta vasemmalle, jonka jälkeen valmis kirjoitus on luettavissa paperin toiselta puolelta. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 7,9.)

Pistekirjoituskoneiden historia on hyvin pitkä, mutta vasta 1930-luvulla ne tulivat laajempaan käyttöön. Nykyään käytössä olevan Perkinsin pistekirjoituskoneen kehitti amerikkalainen Perkins School For The Blind -koulun puutyönopettaja David Abraham. Perkinsin pistekirjoituskoneen suunnittelu alkoi jo 1930-luvulla, mutta koneet tulivat markkinoille vasta 1950-luvulla. (Näkövammaisten liitto ry i.a.a.)

4.3 Pistekirjoituksen opetteleminen

Pistekirjoitusta voidaan opetella opetuslautan kanssa (katso Liite 4: Kuvat). Opetuslauta on puinen lauta, jossa on mahdollisuus muodostaa 10 pistemerkkiä kerrallaan. Laudan mukana on nappuloita, joita voi sijoittaa 1-6 pisteeseen muodostamaan jonkin kirjaimen tai merkin. Perusrivi A–J muodostetaan käyttäen ylä- ja keskipisteitä, eli pisteitä 1, 2, 4 ja 5. Kun lisätään perusrivin jokaiseen kohtaan piste 3, eli vasen alapiste, saadaan muodostettua kirjaimet K–T. Perusriviin lisätessä molemmat alapisteet, pisteet 3 ja 6, saadaan muodostettua kirjaimet U–Z. Kirjaimet W, Å, Ä ja Ö muodostuvat eri tavoin. Numerot 1-9 ja 0 muodostuvat samoista pistekirjoitusmerkeistä kuin kirjaimet A–J. Kirjaimen A pistekirjoitusmerkki on sama kuin numero 1, kirjain B on sama kuin numero 2. Tämä etenee samalla kaavalla koko numeroinnin, ja lopulta kirjain J on sama kuin numero 0. Numerot erotetaan kirjaimista erillisellä numeromerkillä, joka liitetään numeron eteen.

Pistekirjoituksen kirjoittamisen opetteluun pistekirjoituskoneella on keksitty myös apuväline, aakkospalikka. Toisilta nimiltään aakkospalikkaa kutsutaan myös pistekehikoksi ja pistepalikaksi (katso Liite 4: Kuvat). Aakkospalikka auttaa hahmottamaan kuinka jokin pistekirjoitusmerkki kirjoitetaan pistekirjoituskoneen näppäimillä. Aakkospalikka muodostuu kahdesta puupalasta, jotka ovat kiinnitetty toisiinsa saranalla. Kiinni oleva aakkospalikka muodostaa 6-pisteisen suunnikkaan. 6-pisteen järjestelmässä jokaisella pisteellä on oma numeronsa (katso Liite 4: Kuvat). Kun aakkospalikka aukeaa, pisteet muodostavat samankaltaisen rivin kuin pistekirjoituskoneen näppäimistössä. Aakkospalikan avulla voi siis tietää, mikä piste vastaa mitäkin näppäintä pistekirjoituskoneessa.

Suomalaisen pistekirjoituksen erikoisuutena on, että alkuopetuksen materiaaleissa sekä alkeisoppikirjoissa tekstit kirjoitetaan aluksi harvaa harvalla -tyylillä. Tämä tarkoittaa kirjainvälin olevan harvalla kirjoitettua eli kirjainten välissä on yksi ja sanojen välissä kolme välilyöntiä. Myös riviväli on harva eli teksti kirjoitetaan vain joka toiselle riville. Seuraavassa vaiheessa tekstit kirjoitetaan normaalilla kirjaintiheydellä eli kirjaimien tai sanojen välissä ei ole ylimääräisiä välilyöntejä,

mutta harvalla rivivälillä eli tiheää harvalla. Viimeinen vaihe on tiheä teksti normaalilla rivivälillä eli tiheää tiheällä eli normaali teksti. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 30; Pistekirjoitus.fi i.a.b.)

Pistekirjoitusta voi lukea kahden käden lukutekniikalla, jossa vasemman käden etusormi, keskisormi ja nimetön ovat lukurivin alussa vasemmalla ja oikean käden etusormi, keskisormi ja nimetön ovat lukurivin keskellä. Lukeminen aloitetaan vasemman käden sormilla, jotka liikkuvat oikealle, kunnes ne osuvat oikean käden sormiin. Tämän jälkeen oikean käden sormet jatkavat lukemista lukurivin loppuun. Samaan aikaan vasemman käden sormet etsivät seuraavan lukurivin alun ja jatkavat sieltä lukemista. Kun vasemman käden sormet lukevat, niin oikean käden sormet siirtyvät seuraavalle lukuriville, keskikohtaan.

4.4 Brailleen pistekirjoitusjärjestelmä nykypäivänä

Pistekirjoituksen peruskuvio, eli kuudesta pisteestä muodostuva suunnikas, mahdollistaa 64 eri pistemerkkivaihtoehtoa. Näiden lisäksi käytetään kahden tai useamman pistemerkin yhdistelmiä vastaamaan yhtä mustakirjoitusmerkkiä. Yhdellä pistekirjoitusmerkillä saattaa olla eri merkityksiä eri asiayhteyksissä. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 32.)

Tietokoneen lisääntyneen käytön myötä on tullut tarve kehittää pistekirjoitusjärjestelmää hieman yksinkertaisemmaksi ja vähentää yhdistelmämerkkejä. Tietokoneeseen yhdistetään pistenäyttö, toiselta nimeltään pistekirjoitusnäyttö, joka käyttää 6-pisteisen järjestelmän sijaan 8-pisteistä järjestelmää. Tämän pistenäytöllä toimivan 8 pisteen järjestelmän avulla on onnistuttu vähentämään kahden tai useamman pistemerkin yhdistelmiä. Nyt pistenäytön avulla luetaan elektroniikassa muodossa tekstiä, ja yhdellä pistekirjoitusmerkillä on vain yksi merkitys. Brailleen kirjoituksen peruskuvio muodostuu siis kuudesta pisteestä. Mallia käytetään esimerkiksi kirjoissa, mutta tietokoneeseen liitetyllä pistenäytöllä kuvio muodostuu kahdeksasta pisteestä (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 6,26,32.) (Liite 4: Kuvat).

5. OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerromme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteuttamisesta. Käsittelemme suomenkielisten pistekirjoitustermien valintaa, viittomien havainnointitavan valintaa ja suunnittelua, viittomien keruuta ja haastatteluiden toteutusta. Lopuksi kerromme viittomien kuvaamisesta videolle ja siitä, kuinka luokitelimme keräämämme viittomat.

5.1 Suomenkielisten termien valinta

Käytimme termien keräämiseen alan kirjallisuutta "Pisteet 2000. Pistekirjoituksen perusteet" sekä Pistekirjoitus.fi ja Näkövammaisten liitto ry:n Internet-sivustoja. Termien kartoittamisen jälkeen huomasimme, että pistekirjoitussanasto ei ole kovin laaja. Kysyimme myös myöhemmin haastattelutilanteissa haastateltavilta, olisiko heillä jotakin lisättävää termilistaamme.

Teimme keräämämme aineiston pohjalta termilistan ja lähetimme sen hyväksyttäväksi työelämän ohjaajallemme Riitta Lahtiselle, sekä koulun ohjaajallemme, yliopettaja Terhi Rissaselle. Molemmat ovat alan ammattilaisia, ja kun he olivat hyväksyneet termilistaamme, pystyimme jatkamaan opinnäytetyötä aikataulun mukaan. Haastatellessamme pistekirjoituksen käyttäjiä listallamme oli paljon enemmän termejä, joista karsimme osan pois vasta myöhemmässä vaiheessa. Keskustellessamme Terhi Rissasen kanssa tarkemmin sanasto-opinnäytetyötämme, päädyimme valitsemaan 10–20 termiä lopulliseen termilistaan.

Yritimme valita tärkeimpiä, hyödyllisimpiä ja eniten käytössä olevia termejä. Osaa termien merkityksistä emme itsekään tienneet, joten ensin selvitimme niiden tarkoitukset. Perustermit, kuten pistekirjoitus ja pistekirjoituskone, tiesimme jo ennestään. Osalla termeistä oli muutamia eri nimiä, esimerkiksi aakkospalikka on myös pistepalikka ja pistekehikko, sekä tiheää tiheällä tarkoittaa samaa kuin normaali. Nämä olivat erikoisempia termien käsitteitä, joita meidän piti ensin itse selvittää. Lopulliset valinnat suomenkielisistä termeistä teimme vasta haastattelujen

jälkeen. Kaikille termeille ei ennestään löytynyt viittomaa, joten meidän piti valita niistä termeistä, joille viittomat löytyivät. Saimme mielestämme kerättyä keskeisimmät termit tähän työhön.

5.2 Viittomien havainnointitavan valinta ja suunnittelu

Saimme kuulla Lahtiselta pistekirjoituspiiristä, jossa opetetaan pistekirjoitusta kuurosokeille. Olimme yhteydessä pistekirjoituspiirin opettajaan, ja hän antoi luvan ensin seurata tapahtuman kulkua vierestä. Tapahtuman lopuksi saisimme kysellä häneltä ja osallistujilta kysymyksiä ja viittomia. Saimme luvan myös kuvata pistekirjoituspiirin, jotta meidän olisi helpompi muistaa piirissä tapahtuvat asiat.

Havainnoinnin lajeja on kaksi; systemaattinen havainnointi ja osallistuva havainnointi. Systemaattinen havainnointi on systemaattista ja jäseneltyä. Havainnoija ei osallistu itse tapahtumaan, vaan tarkkailee sitä sivusta. Osallistuva havainnointi on vapaasti tilanteessa muotoutuvaa ja havainnoija on ryhmän toimintaan osallistuva jäsen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 203–206) Päätimme meidän havainnoinnin toteutuvan näiden kahden havainnointilajien välimuotona. Osallistumisaste vaihtelisi täydellisestä osallistumisesta osallistujaan havainnoijana.

Päätimme ottaa pistekirjoituspiiriin mukaan kaksi kameraa. Toisella kameralla kuvasimme opettajaa ja toisella kameralla osallistujia ja heidän tulkkejaan. Olimme olleet etukäteen yhteydessä opettajaan, ja hän oli antanut omalta osaltaan luvan tapahtuman kuvaamiseen. Paikan päällä saimme myös pistekirjoituspiiriin osallistuvien kuurosokeiden luvan piirin videoimiseen. Video oli vain meidän omaan käyttöömme, eikä sitä näytetty muille. Kuvaamalla tilanteen pystyimme myöhemmin helpommin palaamaan siihen, etenkin tilanteessa käytettyihin viittomiin. Olimme keränneet ennestään pistekirjoitussanastoa, mutta jos tunnilla ilmenisi uusia termejä tai viittomia, niin voisimme lisätä ne sanastoomme. Seurasimme

sanastoamme ja tarkkailimme termien käyttöä piirissä sekä sitä mitä termejä käytettiin eniten. Näin pystyimme päättämään keskeisimmät sanat. Tämä havainnoinnin apukeinona toimiva tarkistuslista soveltui havainnointimenetelmäämme.

Työelämän ohjaajamme Riitta Lahtinen kertoi meille myös muita kontakteja, niin viittomakielisiä pistekirjoituksen käyttäjiä kuin alan parissa työskenteleviä kuuleviakin, joita voisimme haastatella aiheeseen liittyen. Otimme yhteyttä näihin henkilöihin ja sovimme haastatteluajat. Pyysimme heiltä myös kuvauslupaa haastatteluun, josta selvensimme kuvausmateriaalin tulevan vain ja ainoastaan meidän käyttöömme, muistimme tueksi. Viittomakieliselle pistekirjoituksen käyttäjälle lähetimme sähköpostilla etukäteen termit, joita meillä oli mietittynä. Näin hän ehti etukäteen miettiä termien viittomia.

Yhdeksi haastattelumenetelmäksi suunnittelimme elisitaatiota. Sen tarkoituksena on antaa kuurosokealle pistekirjoitukseen liittyviä välineitä tunnusteltavaksi ja hän saa itse kertoa siihen viittoman. Elisitaation avulla kuurosokea saa itse ilmaista viittoman ilman että se kerrotaan hänelle etukäteen (Terhi Rissanen, henkilökohtainen tiedonanto 9.5.2016). Meidän piti olla kriittisiä elisitaation kautta saamiimme viittomiin, sillä usein kuurosokea haastateltava vain arvasi mitä viittomaa kyseisestä välineestä voisi käyttää.

5.3 Viittomien keruu ja haastatteluiden toteutus

Pistekirjoituspiirissä yritimme toteuttaa ryhmäkeskustelua, mutta siitä muodostui enemmänkin ryhmähaastattelu, seuraavan määrittelyn mukaan:

Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus painottuu vetäjän ja kunkin osallistujan välille: ryhmän vetäjä tekee tavallaan yksilöhaastattelu ja ryhmätilanteessa esittäen tietyn kysymyksen vuorotellen kaikille osanottajille. Näin hän pitää vuorovaikutuskontrollin itsellään eikä rohkaise osallistujia keskustelemaan teemasta keskenään (esim. Bobby 2005, 251–252). Ryhmäkeskustelussa vetäjä taas pyrkii tie toisesti saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta (Valtonen 2005, 223–224.)

Emme osallistuneet pistekirjoituspiiriin täyspainotteisesti, vaan tarkkailimme ensin sivusta ja tapahtuman loppupuolella saimme puheenvuoron itsellemme. Kyselimme tapahtuman ohjaajalta ja tapahtumaan osallistujilta kysymyksiä muun muassa termien selityksistä ja termien viittomista. Yritimme saada haastateltavia keskustelemaan ja pohtimaan yhdessä meidän esittämiä kysymyksiä, jotka liittyivät viittomiin ja termeihin. Melkein kaikilla haastateltavilla oli käytössä eri kommunikointimuotoja, mikä selvästi vähensi yhteistä keskustelua. Kenties myös tilanteen muuttuminen totuttua tapaa erilaiseksi sekä tuntemattomien ihmisten kysely oli aluksi hämmentävää haastateltaville. Siirryimme kysymään jokaisen mielipidettä erikseen, nimellä kutsumalla, jotta saisimme edes jotakin vastauksia. Tämä toimintatapa toimi huomattavasti paremmin. Loppua kohden he kuitenkin ymmärsivät, ettei kaikkiin kysymyksiin edes tarvitse osata vastata ja keskustelu muuttui vapaammaksi, yhteiseksi vuorovaikutukseksi.

Käytimme pistekirjoituspiirissä elisitaatiota, jonka toteutimme antamalla yhden välineen kerrallaan jokaiselle haastateltavalle. He saivat rauhassa tunnustella välineitä ja pohtia tietävätkö he välineen viittomaa tai välineelle sopivaa, itse keksittyä viittomaa. Suurin osa pistekirjoituspiirin osallistujista ei tiennyt kaikkia välineitä ja niiden käyttötarkoitusta. Tapahtumassa vasta opeteltiin pistekirjoitusta, joten on ymmärrettävää, etteivät he tieneet kaikkia välineitä tai viittomia. Tämän takia me emme voineet luottaa täysin tästä haastattelusta kerättyjen viittomien oikeellisuuteen. Pystyisimme kuitenkin vertaamaan viittomia seuraavien haastatteluiden viittomakielisen pistekirjoituksen käyttäjän ja alan ammattilaisen käyttämiin viittomiin.

Viittomakielisen pistekirjoituksen käyttäjälle olimme lähettäneet sähköpostilla termilistan etukäteen. Hänen kanssaan emme käyttäneet elisitaatiota, sillä haastattelutilanteessa hän luki suoraan sähköpostistaan pistekirjoitusnäytön avulla termejä ja antoi niihin viittomia. Hänellä oli itsellään mukana pistekirjoitukseen liittyviä välineitä, joita oli myös meidän termilistassamme. Saimme luvan ottaa hänen välineistään kuvia, jotka saimme myös liittää viittomavideoomme sekä liitteeksi opinnäytetyöhömme.

Haastattelimme myös pistekirjoitusalan ammattilaista, joka taitaa termit niin suomen kuin viittomakielelläkin. Hän opettaa pistekirjoitusta, joten pidimme häntä luotettavana lähteenä. Saimme häneltä viittomavastineita suomenkielisille termeille sekä saimme yleistä lisätietoa pistekirjoituksesta. Saimme häneltä lisäyksen suomenkieliseen termilistaamme, ja hän osasi antaa termille myös viittomakielisen vastineen.

Kun haastatteluiden jälkeen meillä oli tiedossa termien viittomia, pystyimme valitsemaan termit opinnäytetyöhömmme. Jätimme yli puolet termeistä pois termilistastamme, kun niille ei löytynyt viittomia. Perekdyttyämme aiheeseen tarkemmin huomasimme myös joistain termeistä, etteivät ne täysin kuuluneet opinnäytetyömmme aiheeseen. Pois jätettäviä termejä olivat esimerkiksi ala-, ylä- ja keskipisteet, häikäisylippa ja Abakus-laskin. Näistä termeistä häikäisylippa ja Abakus-laskin eivät sopineet aihepiiriimme. Ala-, ylä- ja keskipisteille emme löytäneet viittomia. Louis Brailleen viittomanimen olisimme halunneet lisätä opinnäytetyöhömmme, mutta kukaan ei tiennyt hänen viittomaansa. Sitä ei välttämättä ole keksitty lainkaan tai se voi olla käytössä vain Ranskassa. Päätimme valita 16 termiä ja niiden viittomavastineet. Olimme tyytyväisiä lukumäärään, joka osui juuri asettamaamme tavoitteeseen.

5.4 Viittomien kuvaaminen

Pohdimme, minkälaisen videon tekisimme keräämistämme viittomista. Riitta Lahtinen ehdotti, että tekisimme sen samalla formaatilla kuin toinen Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilla oleva viittomavideo. Pyysimme saman viittojan, Tomas Uusimäen sekä saman kuvaajan, Mikko Palon meidän videoomme mukaan. He ovat molemmat viittomakielisiä. Koska käytimme natiivia kielenkäyttäjää viittomien viittojana, videomme saa enemmän uskottavuutta.

Teimme raakaversion viittomavideosta, jossa viitoimme viittomat itse. Lähetimme videon ensin Lahtiselle hyväksyttäväksi. Hyväksynnän jälkeen lähetimme sen myös viittojalle ja kuvaajalle ennen videon kuvaamista. Olimme ottaneet pistekirjoitusvälineistä kuvia, jotka lähetimme kuvaajalle videon editointia varten. Kuvat

tulevat sekä videoon, Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuille videon alapuolelle, että tähän opinnäytetyön raporttiimme liitteeksi.

Kuvasimme videon yhdessä viittojan ja kuvaajan kanssa. Paikan päällä pystyimme selittämään vielä tarkemmin, mitä termit tarkoittavat, niin viittoman pystyi ymmärtämään siten paremmin. Näytimme myös kuvat välineistä, mikä auttoi myös hahmottamaan, mitä viittomilla tarkoitetaan. Mielestämme meidän oli hyvä olla mukana seuraamassa ja kommentoimassa viittomia, niin saimme sellaisen lopputuloksen, johon olimme itse tyytyväisiä. Kuvauksen jälkeen kuvaaja lähetti meille editoimansa videon, johon teimme vielä pieniä muutoksia. Lopulta video oli valmis, ja Lahtisen hyväksymisen jälkeen se laitettiin Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuille.

5.5 Viittomien luokittelu

Mietimme, miten luokittelisimme valitsemamme viittomat. Yritimme tutkia, kuinka viittomia on mahdollista luokitella. Löysimme paljon erilaisia viittomalukitteluja, mutta tärkeää oli pohtia, mikä niistä sopisi parhaiten viittomistoomme. Tutkimme monia sanasto-opinnäytetöitä, emmekä löytäneet pistekirjoitusviittomistoon sopivaa luokittelua.

Keskustelimme lehtori Kati Huhtisen kanssa valitsemiemme viittomien luokittelusta. Esittelimme hänelle opinnäytetyömme viittomat, joiden perusteella hän ehdotti luokittelua polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin. (Kati Huhtinen, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2017.) Päädyimme ottamaan viittomien luokittelun näkökulmaksi polysynteettiset ja kiinteät viittomat.

Jakaessamme keräämiämme viittomia polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin, huomasimme, että viittomissamme on myös sellaisia viittomia, joissa on sekä polysynteettisen viittoman ja kiinteän viittoman ominaisuuksia. Luokittelimme siis loppujen lopuksi viittomat kolmeen eri luokkaan; polysynteettisiin viittomiin, kiinteisiin viittomiin sekä polysynteettisen ja kiinteän viittoman yhdistelmiin.

6. TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme luokittelemamme pistekirjoitusviittomat. Jaoimme viittomat kolmeen eri luokkaan, kuten aiemmin kerroimme. Olemme luokitelleet jokaisen viittoman ja kerromme omin sanoin, miten se muodostuu. Perustelemme myös miksi se kuuluu juuri siihen viittomaluokkaan. Apuna viittoman käsimuotojen ymmärtämisessä voi katsoa liitettä 2 (Liite 2: Käsimuotokartta). Viittomille on olemassa muitakin variaatioita, mutta valitsimme kullekin termille yhden viittomavastineen. Valitsimme viittomat ovat selvityksemme perusteella enemmistön käytössä. Olemme merkinneet opinnäytetyöhömme valitsemat viittomat isoilla kirjaimilla.

6.1 Polysynteettiset viittomat

KAHDEN KÄDEN LUKUTEKNIikka -viittomassa vasemman käden etusormi, keskisormi ja nimetön ovat kuvitellun paperin vasemmassa reunassa, oikean käden etusormi, keskisormi ja nimetön ovat kuvitellun paperin keskikohdassa, samalla "rivillä". Vasen käsi lukee tunnustellen "tekstiä", kunnes osuu oikeaan käteen. Oikea käsi jatkaa lukemista tunnustellen saman rivin loppuun, jolloin vasen käsi etsii samaan aikaan seuraavan luettavan rivin. Kun vasen käsi aloittaa uuden rivin lukemisen tunnustellen, oikea käsi etsii saman rivin keskikohdan samanaikaisesti. Kun vasen käsi taas osuu oikeaan käteen, jatketaan lukemista tunnustellen samaan tapaan. Tämä viittoma on selkeästi polysynteettinen, koska se on syntynyt teon yhteydessä. Tässä viittomassa ei ole leksikaalista perusmuotoa, vaan tämä on kuvaileva viittoma pistekirjoituksen lukemiseen kahdella kädellä.

HARVAA HARVALLA on yhden käden viittoma, joka viitotaan aktiivisella kädellä. Viittoma alkaa Bb-käsimuodosta, jossa sormet osoittavat ylöspäin ja kämmen on kohti omaa kehoa. Tästä viittoma muuttuu sormien avausliikkeellä 5₄-käsimuodoksi. Viittoma jatkuu Bb-käsimuodolla, jossa sormet osoittavat sivulle ja kämmen on kohti omaa kehoa. Tästä viittoma muuttuu taas sormien avausliikkeellä

5₄-käsiliikkeeksi. Tämä viittoma on visuaalisesti kuvaileva, joten se on polysyn-
teettinen. Tätä viittomaa ei voi helposti selittää sanakirjassa, koska termi on vah-
vasti sidoksissa ammattikieleen.

TIHEÄÄ HARVALLA on yhden käden viittoma, joka viitotaan aktiivisella kädellä.
Viittoma alkaa 5₄-käsimuodolla, jossa sormet osoittavat ylöspäin ja kämmen on
kohti omaa kehoa. Sormet sulkeutuvat Bb-käsimuotoon. Viittoma jatkuu Bb-käsi-
muodolla, jossa sormet osoittavat sivulle ja kämmen on kohti omaa kehoa. Tästä
viittoma muuttuu taas sormien avausliikkeellä 5₄-käsiliikkeeksi. Tämä on polysyn-
teettinen viittoma siinä missä harvaa harvalla – viittomakin.

TIHEÄÄ TIHEÄLLÄ (normaali) on yhden käden viittoma, joka viitotaan aktiivisella
kädellä. Viittoma alkaa 5₄-käsimuodolla, jossa sormet osoittavat ylöspäin ja käm-
men on kohti omaa kehoa. Sormet sulkeutuvat Bb-käsimuotoon. Viittoma jatkuu
5₄-käsimuodolla, jossa sormet osoittavat sivulle ja kämmen on kohti omaa kehoa.
Tästä viittoma muuttuu taas sormien sulkeutuessa 5₄-käsiliikkeeksi. Tämänkin
termin viittomavastine on polysyn-
teettinen, niin kuin harvaa harvalla ja tiheää har-
valla -viittomatkin.

6-PISTEINEN JÄRJESTELMÄ on kaksikäinen viittoma, jossa muodostetaan vi-
suaalisesti 6-pisteinen suunnikas. Tämä on myös symmetrinen kahden käden
viittoma, jossa käytetään W-käsimuotoa. Sormilla osoitetaan eteenpäin, kämme-
net vastakkain, muodostaen visuaalisesti 6-pisteisen järjestelmän. Tämä on po-
lysyn-
teettinen viittoma, sillä se on muodostunut jäljittelemällä sen kirjoitettua
muotoa.

8-PISTEINEN JÄRJESTELMÄ -viittoma muodostuu melkein samalla tavalla kuin
6-pisteisen järjestelmän viittoma, poikkeuksena käytetään käsimuotoa 5₄.

AAKKOSPALIKKA-viittoman aloitusmuoto on samanlainen kuin 6-pisteisen jär-
jestelmän viittoma. Tästä kämmenet kääntyvät alaspäin ja sormet pysyvät etu-
sormien kanssa samalla tasolla, muodostaen ikään kuin pistekirjoituskoneen
näppäimistön. Viittoma on välineen liikkeen jäljittelyä, joka tekee siitä polysyn-
teettisen.

PISTIN-viittomassa kuvataan ensin välineen ulkonäkö ja sen jälkeen käyttöliike. Pistimen muoto on viitottu samalla tavalla, kuin porkkana-viittoma. Erona on kuitenkin, että aktiivisen käden viittoma viitotaan passiivisella kädellä ja päinvastoin. Käyttöliike on kuvattu G-käsimuodolla, pistellen pisteitä viittojan eteen. Tämä on polysynteettinen viittoma, koska se on luotu pistimen käytön yhteydessä.

6.2 Kiinteät viittomat

PISTEKIRJOITUS-viittoma on kaksikäsinen, jossa passiivinen käsi on B-käsimuodossa paperin klassifikaattorina. Aktiivisen käden sormet lukevat ”paperia” tunnustellen, käden käsimuoto on kaareva B. Sormet hieman liikkuvat ylös alas, samalla liukuen passiivisen käden kämmentä pitkin kohti sormia. Pistekirjoitus on ollut aikaisemmin ei-kiinteä viittoma, mutta se on vakiintunut ja siten muuttunut kiinteäksi viittomaksi.

OPETUSLAUTA-viittoma koostuu kahdesta viittomasta. Ensimmäinen viittoma on opetus ja toinen viittoma on lauta, L-käsimuodolla ja viittoman lopussa etusormet menevät kiinni peukaloihin. Opetus ja lauta ovat kiinteitä viittomia, joilla on perusmuoto ja niillä on rajallinen merkitys sanakirjassa.

6.3 Polysynteettinen sekä kiinteä viittoma

PISTEKIRJOITUKSEN LUKEMINEN -viittoman ensimmäinen viittoma on pistekirjoitus ja toinen viittoma on samankaltainen pistekirjoituksen kanssa, mutta passiivinen käsi tuodaan enemmän kehon eteen ja luettaessa käytetään vain etusormea, keskisormea ja nimetöntä. Sormet liukuvat passiivisen käden kämmentä pitkin kohti sormia, kuitenkin tekemättä ylös alas -liikettä. Mielestämme tällä viittomalla on molempien luokkien ominaisuuksia. Pistekirjoituksessa lukeminen tapahtuu eri lailla verrattuna normaaliin lukemiseen. Normaalille lukemiselle on jo olemassa perusviittoma eikä sitä samaa käytetä, kun tarkoitetaan pistekirjoituksen lukemista. Olemme jo luokitelleet pistekirjoituksen kiinteisiin viittomiin, joten

tässä yhteydessä käytettävän lukea-viittoman olemme luokitelleet polysynteettisiin viittomiin. Lukea-viittoma tässä yhteydessä kuvaa vahvasti juuri pistekirjoituksen lukemista ja se on luotu siinä käyttöyhteydessä. Pistekirjoitus-viittoma on siis kiinteä ja lukea-viittoma on polysynteettinen.

PISTEKIRJOITUKSEN KIRJOITTAMINEN -viittoman ensimmäinen viittoma on pistekirjoitus. Kirjoita-viittoma on tässä yhteydessä kaksikälinen viittoma, joka visuaalisesti kuvaa pistekirjoituksen kirjoittamista pistekirjoituskoneella. Molemmat kädet ovat W-käsimuodossa. Kämmenet ovat alaspäin ja molemmilla käsillä on samanaikainen ylös alas -liike. Sormet tekevät samanaikaisesti käsien liikkeen kanssa näppäimien painallusliikkeitä. Pistekirjoitus on kiinteä viittoma, mutta kirjoita-viittoma on muodostunut pistekirjoituksen kirjoittamisen perusteella. Näin ollen käyttöyhteydessä luotu viittoma on polysynteettinen.

PISTEKIRJOITUSKONE-viittomassa ei käytetä viittomaa pistekirjoitus, vaan siinä viitotaan suoraan tekemisen liike. Tämä viittoma on sama kuin pistekirjoituksen kirjoittamisen kirjoita-viittoma. Toisena viittomana tässä on kiinteä koneviittoma 5-käsimuodolla.

PISTENÄYTTÖ-viittoman ensimmäisenä viittomana on pistekirjoitus, jonka jälkeen tulee näyttö-viittoma, joka on sama kuin opetuslautan lauta-viittoma. Tämä viittoma jatkuu vielä jäljittelemällä visuaalisesti kuinka pisteet ilmestyvät näytölle. Viittoma on kaksikälinen viittoma, jossa käytetään sormet irti toisistaan olevaa kaareva B – käsimuotoa. Kämmenet ovat ylöspäin ja kädet tekevät ylös alas – liikettä samalla kun sormet jäljittelevät ylös tulevia pisteitä. Pistekirjoitus ja näyttö – viittomat ovat kiinteitä, kun taas viimeinen pisteitä jäljittelevä liike on polysynteettinen. Tämäkin viittoma on kehitetty käytön yhteydessä ja on vahvasti sidoksissa juuri tähän laitteeseen.

PISTEKIRJOITUSTAULU-viittoman pistekirjoitus ja taulu – viittomat ovat kiinteitä viittomia. Tähänkin viittomaan lisätään visuaalinen kuvailu kuinka laitetta käytetään. Taulu-viittoma on ensin luotu viittojan eteen, jonka jälkeen siihen tökitään G-käsimuodolla pistekirjoituksen pisteitä. Viittoma on polysynteettinen, koska se on välineen käytön kautta luotu viittoma.

KORJAUSPISTIN-viittoma alkaa pistekirjoitus-viittomalla, jonka jälkeen tulee korjata-viittoma. Näiden viittomien jälkeen tulee pistekirjoituksen pisteiden korjausliike. Passiivinen käsi on taas paperin klassifikaattorina B-käsimuodolla, jolloin aktiivinen käsi on korjauspistin A_x-käsimuodolla. Aktiivinen käsi ”painelee” vääriä pisteitä alas, korjatakseen ne. Pistekirjoitus ja korjata – viittomat ovat kiinteitä viittomia, korjata-viittoma löytyy Suomalaisen viittomakielen perussanakirjasta. Pisteiden painelu – liike on polysynteettinen, koska sitä ei voida helposti selittää sanakirjassa.

7. LOPUKSI

Aiheemme sanastotyö pistekirjoitusviittomista osoittautui osittain haastavaksi, mutta olemme lopputulokseen tyytyväisiä. Huomasimme kerätessämme viittomia, ettei viittomavastineita löytynyt kaikille termeille. Onnistuimme kuitenkin keräämään 16 suomenkieliselle termille viittomavastineen, mikä vastasi alkupeleistä tavoitettamme. Työmme ansiosta keskeisimmät pistekirjoitukseen liittyvät viittomat ovat nyt helposti löydettävissä Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivuilla. Vaikka sanastotyö ei ollut meille entuudestaan tuttua, oli siitä myös meille hyötyä. Opimme paljon sanastotyön teosta ja pistekirjoituksesta.

Mielestämme haastattelu oli sopiva tapa löytää oikeat viittomavastineet suomenkielisille termeille. Keräsimme termejä eri puolilta Suomea, ja jokaisesta käynnistä oli meille hyötyä. Matkustelu ei meitä haitannut, sillä pääsimme samalla tutustumaan haastattelujen kautta tulevaisuuden asiakaskuntaamme. Keräämiämme viittomia piti tarkastella kriittisesti, mutta lopputulosta pidämme luotettavana. Jokaiselle termille löytyi ainakin yksi oikea viittomavastine.

Päätimme luokitella termit polysynteettisiin ja kiinteisiin viittomiin, sillä se on perinteinen jako viittomakielten sanakirjatyössä. Jako ei ole aina selkeärajainen, joten luokittelimme viittomat kolmeen luokkaan: polysynteettisiin viittomiin, kiinteisiin viittomiin ja polysynteettisen sekä kiinteiden viittomien yhdistelmiin. Kerroimme jokaisen termin viittomavastineesta, kuinka se viitotaan ja perustelemme sillä, miksi se kuuluu mihinkin luokkaan.

Viittomakieltä on tallennettu vielä hyvin vähän verrattuna suomen puhuttuun kieleen. On olemassa Suomen Viittomakielten verkkosanakirja Suvi ja hieman epävirallisempi sanakirja SignWiki, johon kuka vaan saa liittää viittomia. Tekemällä viittomakielen sanastotyötä voidaan myöhemmin hyväksyä viittomia virallisiksi ja siten suomalainen viittomakieli muuttuu rikkaammaksi. Tekemämme videon ansiosta on taas saatavilla lisää materiaalia eri viittomista.

LÄHTEET

- Haarala, Risto 1981. Sanastotyön opas. Kotimaisen kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Hietaketo-Vieno, Liisa; Kaartovaara, Marja-Leena; Mäntylä, Auli; Pyötsiä, Pia & Salo, Anneli 2000. Pisteet 2000: Pistekirjoituksen perusteet. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja Kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hoyer, Karin 2010. Viittomakielten sanakirjatyö: kielen dokumentoinnin, kuvauksen ja standardisoinnin polttopisteessä. Teoksessa Jantunen, Tommi (toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Soveltavan kielen tutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 115–137.
- Huhtinen Kati 2017. Lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 29.3.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Näkövammaisten liitto ry i.a.a. Sokeiden kirjoitusvälineiden kehittyminen. Viitattu 21.2.2017 <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/toiminta/museo/artikkelit/kirvalin#Kaksi>
- Näkövammaisten liitto ry i.a.b. Pistekirjoitusmerkistö. Viitattu 21.2.2017. http://www.nkl.fi/fi/etusivu/palvelut_nakovammaisille/lukeminen/pistekirjoitus/merkisto
- Pistekirjoitus.fi i.a.a. Pistekirjoitus. Viitattu 20.2.2017. <https://www.pistekirjoitus.fi/pistekirjoitus/>
- Pistekirjoitus.fi i.a.b. Pistekirjoitus Suomessa. Viitattu 20.2.2017. <https://www.pistekirjoitus.fi/pistekirjoitus/pistekirjoitus-suomessa/>
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Rissanen Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 26–63.
- Rissanen, Terhi 2016. Yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 9.5.
- Sanastokeskus TSK i.a. Sanastotyö - mitä, miksi ja kenelle? Viitattu 21.2.2017. http://www.tsk.fi/tsk/fi/sanastoty%C3%B6_-_mit%C3%A4,_miksi_ja_kenelle%3F-8.html
- Savolainen, Leena 2000. Viittoman rakenne. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 168-188.
- Savolainen, Leena 2001. Käsimuotokartta. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Viitattu 29.3.2017. <http://www.kotus.fi/files/495/kasimuotokartta.pdf>.
- Suonuuti, Heidi 2006. Sanastotyön opas. 2.painos. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.
- Tekniikan sanastokeskus r.y. 1988. Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Valtonen, Anu 2005. Ryhmäkeskustelut - Millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241.

LIITTEET

LIITE 1: Viittomat videolla

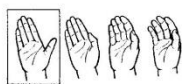
Suomen Kuurosokeat ry:n nettisivu

<http://www.kuurosokeat.fi/kommunikaatio/viittomia.php>

LIITE 2: Käsimuotokartta

Leena Savolainen / Kotimaisten kielten tutkimuskeskus / 5.3.2001

Suomalaisen viittomakielen lautakunnan pöytäkirjoissa käsimuotojen merkitsemisessä käytetyt symbolit (merkitsemistapa on sovellus William Stokoen 1960 kehittämästä järjestelmästä). Kehystetty käsimuoto on tietyn käsimuodon tyypillisin edustuma, ja muut samassa ryhmässä olevat käsimuodot ovat sen variantteja.

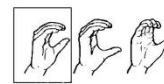
B

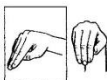
Bb

kaareva B

C

C, jossa sormet
ovat suorina

M

S

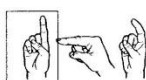
A

A, jossa peukalo
on ojennettuna

Ax

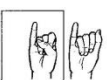
E

G

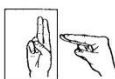
X

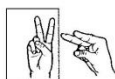
I

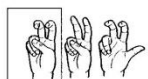
kaareva I

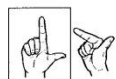
H

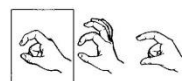
V

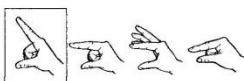
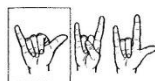
kaareva V

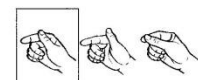
L

L, jossa etusormi on
koukussa

kaareva L

L, jossa peukalo
on vastapäätä etusormea

Y

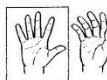
T

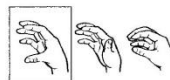
R

7

5

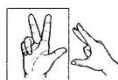
kaareva 5

5, jossa peukalo
on vastapäätä
muita sormia

54

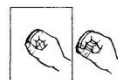
W

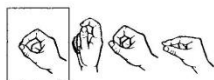
3

K

5, josta keskisormi
on taivutettu eteen

O

O, jossa sormet
ovat suorinaetu- ja keskisormi
ovat peukalon pään alla
ja muut sormet nyrkissä

b0

F

D

Käsimuotojen kuvat Anne Piisilä, © Kuurojen Liitto ry

LIITE 3: Pistekirjoitustermit

Pistekirjoitus = Pistekirjoitus perustuu kuudesta pisteestä muodostuvaan suunnikkaaseen. Toiselta nimeltään Brailleen kirjoitus. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 88.)

Pistekirjoituksen lukeminen = Pistekirjoitusta luetaan pisteitä tunnustellen etusormen, keskisormen ja nimettömän sormenpäällä.

Kahden käden lukutekniikka = Pistekirjoituksen lukemisen nopeuttamiseksi voidaan käyttää molempia käsiä lukemiseen. Vasen käsi aloittaa ja lukee keskelle, josta oikea käsi jatkaa lukemista rivin loppuun.

Pistekirjoituksen kirjoittaminen = Pistekirjoitusta kirjoitetaan yleensä pistekirjoituskoneella tai pistenäytöllä.

Harvaa harvalla = Pistekirjoitusteksti on kirjoitettu harvalla kirjainvälillä ja harvalla rivivälillä. Harva kirjainväli tarkoittaa, että kirjainten välissä on yksi ja sanojen välissä kolme välilyöntiä. Harva riviväli tarkoittaa, että teksti kirjoitetaan vain joka toiselle riville. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 30.) Tätä käytetään pistekirjoituksen opettelu alkuvaiheessa.

Tiheää harvalla = Pistekirjoitusteksti on kirjoitettu normaalilla kirjaintiheydellä ja harvalla rivivälillä. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 30).

Tiheää tiheällä = Pistekirjoitusteksti on kirjoitettu normaalilla kirjaintiheydellä ja normaaliin riviväliin. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 30). Tämä on normaali kirjoitusasu pistekirjoitukselle.

6-pisteinen järjestelmä = Pistekirjoituksen peruskuvio on kuudesta pisteestä muodostuva suunnikas, joka mahdollistaa 64 erilaista merkkiä. Yhdistämällä kahta tai useampaa merkkiä, pystytään kirjoittamaan samoja merkkejä, kuin mustakirjoituksella. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 32.)

8-pisteinen järjestelmä = Tietokoneeseen liitetyllä pistenäytöllä käytetään 8-pisteistä järjestelmää, joka vähentää yhdistelmämerkkien käyttöä (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 26, 32).

Pistekirjoituskone = Pistekirjoituskoneella kirjoitetaan pistekirjoitusmerkkejä. Se voi olla myös sähkökäyttöinen (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 88).

Pistenäyttö = Tietokoneeseen liitetyllä pistenäytöllä pystytään lukemaan tietokoneen ruudulla oleva teksti pistekirjoituksella.

Aakkospalikka = Aakkospalikka on suurennettu versio 6- tai 8-pisteisestä järjestelmästä. Sitä käytetään, kun opetellaan kirjoittamaan pistekirjoituskoneella. Aakkospalikkaa kutsutaan myös pistekehikoksi ja pistepalikaksi.

Pistekirjoitustaulu = Pistekirjoitustaulu on kuin kirjan kannet, joko metallista tai muovista tehdyt. Kannessa on aukkoja ja pohjassa on jokaisen aukon kohdalla kuusipisteinen kuvio. Paksuhko paperi laitetaan kansien väliin ja pistimellä painellaan pistekirjoitusmerkkejä. Tällä menetelmällä pistekirjoitusta kirjoitetaan oikealta vasemmalle ja valmis kirjoitus luetaan paperin toiselta puolelta. (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 9, 90.)

Pistin = Metallinen pistin, jonka avulla painellaan pistekirjoitustaululla pistekirjoitusmerkkejä (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 88). Pistintä voidaan kutsua myös nasaliksi ja pistiäiseksi.

Korjauspistin = Puinen "pyyhekumi", jolla painellaan pistekirjoitusmerkin virheeliset kohoumat alas (Hietaketo-Vieno ym. 2000, 86). Korjauspistin on toisilta nimiltään pistekumi, korjauspulikka ja pulikka.

Opetuslauta = Pistekirjoituksen opetuslauta on tarkoitettu pistekirjoituksen opeteluun. Sillä voi muodostaa 10 merkkiä kerrallaan. Perusrivi on a-j, jotka muodostetaan ylä- ja keskipisteillä eli 1-, 2-, 4- ja 5-pisteillä. Kun perusriviin lisätään 3-piste eli vasen alapiste, saadaan kirjaimet k-t. Kun perusriviin lisätään 3- ja 6-pisteet eli molemmat alapisteet, saadaan kirjaimet u-z. Braille kehitti kirjaimiston

ranskan kielelle, niin w, å, ä ja ö poikkeavat tästä. (Näkövammaisten liitto ry, i.a.b.)

LIITE 4: Kuvat

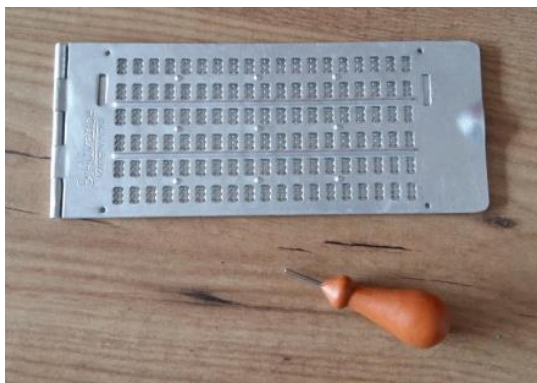
Pistekirjoituskone

Pistenäyttö

Aakkospalikka

Pistekirjoitustaulu ja pistin

Korjauspistin

Opetuslauta

6-pisteinen kuvio	1 ● ● 4	8-pisteinen kuvio	1 ● ● 4
	2 ● ● 5		2 ● ● 5
	3 ● ● 6		3 ● ● 6
			7 ● ● 8

6-pisteinen järjestelmä ja 8-pisteinen järjestelmä